

Skomplikowany świat komunikacji w pryzmacie lęku – kilka słów o mutyzmie wybiórczym

W grupach przedszkolnych i klasowych nierzadko funkcjonują dzieci postrzegane jako nieśmiałe. Często określane są jako bardzo grzeczne, ciche, niesprawiające problemów wychowawczych. Jednak zdarza się, że to tylko pozory. Wycofywanie się dziecka w pewnych sytuacjach, mówienie wyłącznie do wybranych osób w grupie lub zupełny brak mowy w czasie pobytu w placówce, przy relacji rodziców świadczącej o prawidłowym rozwoju mowy i możliwości komunikacyjnych w warunkach domowych mogą świadczyć o mutyzmie wybiórczym.

Pierwsze wzmianki dotyczące mutyzmu w literaturze pojawiły się już w 1877 r., kiedy to Adolf Kussmaul opisał osobę z zaburzeniem komunikacji, które określił mianem aphasia voluntaria. Pojęcie to zastosował do dzieci niemówiących w różnych miejscach mimo opanowania systemu językowego na poziomie odpowiednim do wieku. W 1934 r. szwajcarski psychiatra Mortiz Trame określił takie zaburzenia mianem selective mutism^{1,2}. W ubiegłym stuleciu traktowano mutyzm jako zaburzenie opozycyjno-buntownicze. Dopiero DSM IV wprowadziło zmianę postrzegania problemu marginalizując hipotezę braku mówienia jako celowe działania³.

Całkowite zaprzestanie mówienia dotyczy osób mających zdolność językowego porozumiewania się. Wiąże się je z występującym zwykle lękiem. Może nastąpić w wyniku silnych przeżyć, wstrząsu psychicznego, szczególnie niesprzyjających warunków. Mutyzm wybiórczy dotyczy wyłącznie określonych miejsc, sytuacji okoliczności, gdzie mowa zostaje zahamowana. Zazwyczaj dotyczy to dzieci lękliwych. Często także o obniżonej sprawności intelektualnej, choć niepełnosprawność intelektualna bardzo rzadko współwystępuje z takimi zaburzeniami w obszarze komunikacji⁴.

Według J. Kuczkowskiego mutyzm „jest następstwem utraty korowych i podkorowych wpływów motywacyjnych na ośrodki sterujące czynnością mowy. Wyróżnia się mutyzm wybiórczy i akinetyczny”⁵.

W literaturze można odnaleźć kilka teorii dotyczących etiologii zaburzeń. Jednak warto zwrócić uwagę na tę mówiącą o wieloczynnikowym zaburzeniu lękowym. Jak wskazuje U. Sajewicz-Radtke istnieją czynniki predysponujące do występowania zaburzeń lękowych. Dzieli je na indywidualne i środowiskowe. Wśród czynników indywidualnych wymienia czynniki biologiczne – uwarunkowania genetyczne oraz psychiczne - temperament i niska samoocena. Inny podział proponują M. Johnson i A. Wintgens. Czynniki ryzyka wystąpienia zaburzeń lękowych leżących u podłoża mutyzmu wybiórczego dzielą się na: predysponujące (genetyczne, występowanie mutyzmu wybiórczego lub/i chorób psychicznych w rodzinie,

---

¹ E.B. Rozenek, W. Orlof, Z.M. Nowicka i wsp., *Mutyzm wybiórczy-opis zaburzeń i etiologia czy wybiórczy brak mowy jest zaledwie wierzchołkiem góry lodowej?*, Psychiatria Polska, 2020; 54(2);333-349.

² A. Bawolska-Piszczatowska, *Dziecko z mutyzmem wybiórczym -charakterystyka zjawiska oraz sposoby przeciwdziałania trudnościom*, Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej;2019; 33; 204- 212.

³ E.B. Rozenek, W. Orlof, Z.M. Nowicka i wsp., *Mutyzm wybiórczy...op. cit.*

⁴ T. Zaleski, *Logoneurozy*, [w:] Wprowadzenie do neurologopedii, pod red. A. Obrębowski, Wyd. Termedia, Poznań 2018, 275-280.

⁵ J. Kuczkowski, *Anatomia i fizjologia obwodowego i ośrodkowego narządu mowy. Patofizjologia narządu mowy*, [w:] Biomedyczne podstawy logopedii, pod red. S. Milewski, J. Kuczkowski, K. Kaczorowska- Bray, wyd. Harmonia, Gdańsk 2017, 104-140.

nieśmiałość) wywołujące (stresujące wydarzenia życiowe) i podtrzymujące (działania opóźniające diagnozę i terapię, niewłaściwe zachowania wobec osoby z zahamowaną mową, jak np. zmuszanie do mówienia)⁶.

Obecnie wskazuje, że mutyzm wybiórczy charakteryzuje się :

1. Konsekwentną niemożnością mówienia w pewnych sytuacjach;
2. Negatywnym wpływem na osiągnięcia szkolne;
3. Występowaniem zaburzenia minimum miesiąc;
4. Brakiem możliwości wyjaśnienia zahamowania aktywności werbalnej niewiedzą lub brakiem/niewystarczającą znajomością języka⁷;
5. Zaburzoną komunikacją społeczną, lękiem społecznym;
6. Wycofywaniem się i dużą wrażliwością⁸.

Ludzie dążą do nawiązania i utrzymywania relacji interpersonalnych. Zaburzenia lękowe leżące u podłoża mutyzmu wybiórczego stanowią istotną przeszkodę w osiągnięciu przez dziecko optymalnego poziomu funkcjonowania w środowisku społeczno-przyrodniczym. Jeśli rodzic, nauczyciele lub osoby przebywające w otoczeniu dziecka zauważą, że w pewnych, określonych sytuacjach obserwuje się brak mowy należy skonsultować się z psychologiem, logopedą a uzasadnionych przypadkach zasięgnąć także porady lekarza psychiatry. Zwlekania z rozpoczęciem procesu diagnozy może powodować pogłębienie się zaburzeń i korelować z innymi trudnościami wynikającymi z niepowodzeń w sferze komunikacji, relacji interpersonalnych, osiągnięć edukacyjnych.

mgr Karolina Sandecka logopeda kliniczny, specjalista neurologopedii
mgr Wioletta Żołnowska- neurologopedia/surdologopeda

Bibliografia:

1. Bawolska-Piszczałowska A., *Dziecko z mutyzmem wybiórczym - charakterystyka zjawiska oraz sposoby przeciwdziałania trudnościom, Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej*, 2019, 33, 204- 212.
2. Bystrzanowska M., *Terapia logopedyczna dziecka z mutyzmem wybiórczym. Opis i analiza przypadku*, *Głos-język-komunikacja*, 2018, 5, 101-115.
3. Kuczkowski J., *Anatomia i fizjologia obwodowego i ośrodkowego narządu mowy. Patofizjologia narządu mowy*, [w:] *Biomedyczne podstawy logopedii*, pod red. S. Milewski, J. Kuczkowski, K. Kaczorowska- Bray, wyd. Harmonia, Gdańsk 2017, 104-140.

---

⁶ M.Bystrzanowska, *Terapia logopedyczna dziecka z mutyzmem wybiórczym. Opis i analiza przypadku*, *Głos-język-komunikacja*, 2018,5, 101-115.

⁷ A. Bawolska-Piszczałowska, *Dziecko z mutyzmem wybiórczym...*, *op. Cit.*

⁸ M.Bystrzanowska, *Terapia logopedyczna dziecka z mutyzmem wybiórczym...*, *op. cit.*

4. Rozenek E. B., Orlof W., Nowicka Z .M. i wsp., *Mutyzm wybiórczy-opis zaburzeń i etiologia: czy wybiórczy brak mowy jest zaledwie wierzchołkiem góry lodowej?*, *Psychiatria Polska*, 2020, 54(2), 333-349.
5. T. Zaleski, *Logoneurozy*, [w:] *Wprowadzenie do neurologopedii*, pod red. A. Obrębowski, Wyd. Termedia, Poznań 2018, 275-280.